

Позиція Ради суддів України стосовно порушених питань, щодо яких відкрито конституційне провадження за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу 12 «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 5 розділу 13 «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-6.

Рада суддів України висловлює дану позицію у відповідь на звернення судді Конституційного Суду України Колоса Михайла Івановича від 28 січня 2011 року, з якого вбачається, що Конституційним Судом України прийнято рішення про відкриття конституційного провадження в частині перевірки на відповідність Конституції України (конституційності) положень статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу 12 «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 5 розділу 13 «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Неконституційність названих норм Верховний Суд України вбачає в тому, що ними зменшено рівень матеріального, соціального, побутового та медичного забезпечення суддів у порівнянні з тим, що мав місце до прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що невиконання державою попередньо взятих на себе зобов'язань у сфері забезпечення фінансування та належних умов функціонування судів і діяльності суддів обмежує конституційні гарантії незалежності та недоторканності суддів, просить визнати такими, що не відповідають положенням частини третьої статті 22, частини першої статті 126, частини першої статті 130 Конституції України (є неконституційними), положення статей 103, 109, 131, 132, 135, 136, 137, підпункту 1 пункту 2 розділу 12 «Прикінцеві положення», абзацу четвертого пункту 5 розділу 13 «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-6 в частині, в якій передбачено звуження гарантій щодо матеріального забезпечення та соціального захисту професійних суддів в Україні, передбачених статтями 43, 44 та 45 Закону України від 15 грудня 1992 року №2862-12 «Про статус суддів».

Звертаючись до Ради суддів України, суддя-доповідач просить висловити правову позицію Ради суддів України з питань, порушених у конституційному поданні, та повідомити, чи можна вважати зниження рівня матеріального, соціального, побутового та медичного забезпечення осіб, які набудуть статусу суддів на підставі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-6, таким, що обмежує гарантії незалежності та недоторканності суддів при здійсненні ними правосуддя.

Прийнятий Верховною Радою України 7 липня 2010 року Закон України «Про судоустрій і статус суддів» по новому урегулював питання судоустрою та статусу суддів в Україні, у тому числі звільнення судді суду загальної юрисдикції з посади, забезпечення судді, статус судді у відставці.

Норми статті 103 зазначеного закону регулюють питання звільнення судді з посади за станом здоров'я, стаття 109 передбачає звільнення судді з посади за його заявою про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Визначення стажу роботи судді врегульовано статтею 131, забезпечення житлових умов судді – статтею 132, соціальне страхування викладено в статті 135, вихідна допомога судді у зв'язку з відставкою – в статті 136, медичне обслуговування та санаторно-курортне лікування суддів та членів їх сімей регулюється статтею 137.

На думку Верховного Суду України, суперечать ряду положень Основного Закону України та правовим позиціям Конституційного Суду України, сформульованим у раніше прийнятих рішеннях єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, положення Закону № 2453-VI, які стосуються правового регулювання таких питань: права судді на відставку; розміру вихідної допомоги судді; обчислення суддівського стажу; вирішення житлових проблем; медичного обслуговування суддів та членів їх сімей; порядку соціального захисту суддів, оскільки ними скасовується ряд гарантій матеріального забезпечення та соціального захисту суддів в Україні, що були передбачені Законом України від 15 грудня 1992 року № 2862-XII "Про статус суддів" (далі - Закон № 2862-XII), який згідно з підпунктом 1 пункту 2 розділу XII "Прикінцеві положення" Закону № 2453-VI втратив чинність (крім статей 43 і 44, які втрачають чинність із 1 січня 2011 року).

Так, Законом № 2453-VI скасовано право судді на відставку за станом здоров'я; зменшено розмір вихідної допомоги судді, який виходить у відставку; звужується перелік посад, час роботи на яких зараховується до суддівського стажу; вводиться положення щодо забезпечення суддів, які потребують поліпшення житлових умов, лише службовим житлом; установлюється право на безоплатне медичне обслуговування в державних закладах охорони здоров'я тільки для суддів у відставці та членів їх сімей; змінюється порядок соціального страхування суддів і скасовується ряд інших матеріальних та соціальних благ.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що зазначені положення суперечать таким нормам Конституції України:

- частині третій статті 22, якою встановлено, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод;
- частинам першій, другій та сьомій статті 126, (в резолютивній частині подання зазначено про неконституційність норм частини першої даної статті) згідно з якими незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України, вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється, держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей;
- частині першій статті 130, відповідно до якої держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів.

Це впливає з нижченаведеного.

Згідно з частиною першою статті 43 Закону № 2862-XII суддя мав право на відставку не тільки за умови, що він працював на посаді судді не менше 20 років, а й за станом здоров'я, що перешкоджає продовженню виконання обов'язків. На підставі ж статті 103 Закону № 2453-VI у разі неможливості здійснювати повноваження за станом здоров'я суддя звільняється з посади, при цьому положеннями статті 109 цього Закону передбачено, що суддя, який має стаж роботи на посаді судді не менше 20 років, що визначається статтею 131 цього Закону, має право подати заяву про відставку.

Таким чином, Закон № 2453-VI не містить положень, відповідно до яких суддя зі стажем роботи на посаді судді менше 20 років має право на відставку за станом здоров'я, що перешкоджає продовженню виконання обов'язків. При цьому Верховний суд України посилається на приписи частини четвертої статті 47 Закону № 2453-VI, згідно з якою (пункт 11) незалежність судді забезпечується правом судді на відставку.

Члени Ради суддів України вважають, що позбавлення судді права на відставку за станом здоров'я є порушенням частини третьої статті 22 та частини першої статті 126 Конституції України, з огляду на законодавчо встановлену необхідність певних умов для відставки.

Законом № 2453-VI (стаття 136) зменшено розмір вихідної допомоги: судді, який вийшов у відставку, виплачується вихідна неоподатковувана допомога у розмірі 10 місячних заробітних плат за останньою посадою. Для порівняння: частиною третьою статті 43 Закону № 2862-X передбачалася виплата судді, який пішов у відставку, вихідної допомоги без сплати податку в розмірі місячного заробітку за останньою посадою за кожен повний рік роботи на посаді судді, але не менше шестимісячного заробітку.

Вважаємо, що вищезгадані положення Закону № 2453-VI порушують закріплений частиною третьою статті 22 Конституції України припис, згідно з яким при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Зазначеного висновку члени Ради суддів дійшли з огляду на те, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Статтею 131 Закону № 2453-VI звужено перелік посад, час роботи на яких зараховується до суддівського стажу, оскільки відповідно до абзацу другої частини четвертої статті 43 Закону № 2862-XI до стажу роботи, що давав право на відставку судді та отримання щомісячного довічного грошового утримання, зараховувався також час роботи на посадах, безпосередньо пов'язаних із керівництвом та контролем за діяльністю судів у Верховному Суді України, в обласних судах, Київському і Севастопольському міських судах, Міністерстві юстиції України та підвідомчих йому органах на місцях, за діяльністю арбітражів у Державному арбітражі України, Вищому арбітражному суді України, а також на посадах прокурорів і слідчих за умови наявності у всіх зазначених осіб стажу роботи на посаді судді не менше 10 років. До того ж, згідно з частиною шостою статті 44 Закону № 2862-XII для суддів судів загальної юрисдикції до стажу роботи, що давав право на одержання надбавки до посадового окладу за вислугу років та додаткової відпустки, крім часу роботи на посадах суддів, зараховувався час роботи на посадах слідчих, прокурорських працівників, а також інших працівників, яким законом передбачені такі ж пільги.

При цьому згідно з положеннями статті 131 Закону № 2453-VI до стажу роботи на посаді судді зараховується робота тільки на посаді: 1) судді судів України, арбітра (судді) арбітражних судів України, державного арбітра колишнього Державного арбітражу України, арбітра відомчих арбітражів України; 2) члена Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 3) судді у судах та арбітрів у державному і відомчому арбітражах колишнього СРСР та республік, що входили до його складу.

Члени Ради суддів України вбачають невідповідності норм закону у цій частині Конституції України, стосовно суддів які працюють на зазначених посадах станом на 30 липня 2010 року.

Судді, які потребують поліпшення житлових умов, забезпечуються на підставі статті 132 Закону № 2453-VI тільки службовим житлом. Відповідно до статті 124 Житлового кодексу Української РСР судді після звільнення або відставки підлягають виселенню зі службового жилого приміщення з усіма особами, які з ними проживають, без надання іншого житла. Як зазначає суб'єкт конституційного звернення, більше не

Йдеться про таке, що раніше існувало, право судді на додаткову жилу площу або на придбання суддею жилого приміщення комунального фонду на пільгових умовах, або на одержання кредитів на індивідуальне і кооперативне житлове будівництво з погашенням наданої позики за рахунок коштів відповідних бюджетів за умови тривалості роботи на посаді судді не менше десяти років, що було передбачено частинами восьмою та дев'ятою статті 44 Закону № 2862-ХІІ.

Позбавляються судді й права на 50-відсоткову знижку в оплаті за займане ними та членами їх сімей житло і комунальні послуги, права на позачергове влаштування дітей у дошкільні заклади та позачергове встановлення квартирної телефонії, безплатне користування на території України всіма видами транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), передбачених частиною восьмою та дев'ятою статті 44 Закону № 2862-ХІІ.

Право на безплатне медичне обслуговування у державних закладах охорони здоров'я для суддів та членів їх сімей відтепер передбачено статтею 137 Закону № 2453-VI, розташованою у структурі цього Закону в розділі Х "Статус судді у відставці". Отже, це право розповсюджується лише на суддів у відставці та членів їх сімей. Відтак, Законом не регламентовано порядок медичного обслуговування працюючих суддів та членів їх сімей, хоча згідно з частиною тринадцятою статті 44 Закону № 2862-ХІІ суддя і члени його сім'ї мали право на безплатне медичне обслуговування в державних закладах охорони здоров'я.

Положеннями статті 45 Закону № 2862-ХІІ закріплювався соціальний захист суддів та визначався порядок страхових виплат у зв'язку з настанням різних страхових випадків. Закон № 2453-VI позбавив суддів цих гарантій, зазначивши у статті 135, що "життя і здоров'я суддів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності". Тобто соціальне страхування суддів тепер буде здійснюватися на загальних підставах.

Законом № 2453-VI судді позбавлені права на встановлення квартирної охоронної сигналізації та користування нею за рахунок коштів державного бюджету, яке вони мали відповідно до частини восьмої статті 44 Закону № 2862-ХІІ. На думку Верховного Суду України, позбавлення суддів цього права не відповідає положенню частини сьомої статті 126 Конституції України, згідно з якою держава забезпечує

особисту безпеку суддів та їхніх сімей. Рада суддів України погоджує позицію Верховного Суду України.

Рада судів України погоджує позицію Верховного Суду України і вважає що запроваджені норми ведуть до звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

У частині другій статті 51 Закону № 245 З-VI закріплено, що судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Водночас положення абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII "Перехідні положення" Закону № 245 З-VI передбачають збереження умов матеріального, соціально-побутового та медичного обслуговування для суддів за адміністративними посадами, які на день набрання чинності цим Законом вони обіймали і які не передбачені цим Законом, тобто ліквідовані, до закінчення строку, на який їх було призначено.

Таким чином, положеннями абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII "Перехідні положення" Закону № 2453-VI збережено на певний період (до закінчення строку, на який було призначено суддю на адміністративну посаду, ліквідовану у зв'язку з прийняттям цього Закону) для окремої категорії суддів статус, відмінний від установленого частиною другою статті 51 Закону № 2453-VI, з поширенням на них дії положень Закону № 2862-XI. Верховний Суд України вважає, що вказане положення абзацу четвертого пункту 5 розділу XIII "Перехідні положення" Закону № 2453 порушує закріплену у статті 24 Конституції України гарантію щодо недопущення встановлення привілеїв за будь-якими ознаками.

Згідно з підпунктом 1 пункту 2 розділу XII "Прикінцеві положення" Закону № 2453-VI положення статей 43 та 44 Закону України "Про статус суддів", які регулюють питання соціального захисту суддів, з 1 січня 2011 року втрачають чинність. Одночасно абзацом четвертим пункту 3 розділу XIII "Перехідні положення" Закону № 2453-VI окремій категорії суддів, зокрема суддям Верховного Суду України, переведеним до вищих спеціалізованих судів чи інших судів загальної юрисдикції, встановлюється окремий статус — вони прирівнюються за статусом, у тому числі за рівнем грошового, соціально-побутового забезпечення, до суддів Верховного Суду України. Ці положення також суперечать принципу єдиного статусу суддів та конституційному припису щодо недопущення встановлення привілеїв за будь-якими ознаками.

Рада суддів України вважає відсутність невідповідності Конституції України при запровадженні зазначених норм з огляду на відсутність встановлення ними будь-яких привілеїв.

На думку членів Ради суддів України, вищезазначені положення Закону № 2453-VI частково не відповідають як частині третій статті 22, так і частині першій статті 126 Конституції України за приписами якої незалежність і недоторканість суддів гарантуються Конституцією і законами України та частині першій статті 130 Конституції України, згідно з якою держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів.